

ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ԿԱՄՈՎԻՆ ՀՐԱԺԱՐՎԵԼՈՒ ՀԵՏԵՎԱՆՔՈՎ ՀԱՆՑԱԿԻՑՆԵՐԻՆ ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ԱԶԱՏԵԼՈՒ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Հովհաննես Հովհաննիսյան

ԵՊՀ քրեական իրավունքի ամբիոնի հայցորդ,
ՀՀ փաստաբանների պալատի անդամ, փաստաբան
էլ.փոստ՝ hovhannisyane.hovhannes@yahoo.com,
ORCID-0009-0006-8270-052X

Ներածություն

Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի (այսուհետև՝ Օրենսգրք) 2-րդ հոդվածի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսդրության խնդիրներն են, ի թիվս այլնի, օրենքով նախատեսված շահերի պաշտպանությունը հանցավոր ոտնձգություններից, հանցագործությունների կանխումը: Նշված խնդիրների լուծման համար Օրենսգրքով նախատեսվել են քրեաիրավական տարբեր միջոցներ և մեխանիզմներ, որոնցից մեկ էլ հանցագործությունից կանոնվին հրաժարվելու ինստիտուտն է: Հանցագործությունից կանոնվին հրաժարվելու վերաբերյալ իրավական նորմերի ամրագրումը քրեական օրենսգրքում նպատակ ունի կանխել նոր հանցագործությունների կատարումը:

Այս ինստիտուտի սոցիալական առաքելությունն ու նշանակությունը պատկերավոր կարելի է բնորոշել հետևյալ կերպ. առավել արդյունավետ է կանխել հանցագործությունները, քան պայքարել դրանց հետևանքների դեմ: Այն նպատակաուղղված է խթանել հանցավոր գործունեություն սկսած անձի կողմից իր գործունեությունը դադարեցնելը, հանցավոր նպատակի իրականացումից հրաժարվելը և դրանով հասարակության համար վտանգավոր հետևանքների առաջացումը կանխելը: Կանոնվին հրաժարվելու ինստիտուտը կոչված է գործել և անձին հանցավոր մտադրությունն ավարտին հասցնելու մտադրությունից հետ պահել այն ժամանակ, երբ վերջինիս գործողությունները բավարար են նրան քրեական պատասխանատվության ենթարկելու համար: Իր աշխատության մեջ այս իրավիճակը պատկերավոր բնորոշել է գերմանացի իրավաբան, քրեագետ Ֆ. Լիստը. «Օրենսդիրը կառուցել է ոսկե կամուրջ՝ նախնական հանցավոր գործունեություն սկսած անձի նահանջելու համար»¹:

Հանցագործությունից կանոնվին հրաժարվելու հետևանքով քրեական պատասխանատվությունից ազատելու վերաբերյալ իրավական նորմերի նախատեսումը հետապնդում է անձի կողմից հանցավոր գործունեությունը դադարեցնելու համար նպաստավոր պայմանների ստեղծման նպատակ: Օրենսգրքում ամրագրված այս նորմերը, պարունակելով կանխարգելիչ մեծ լիցք, ուղղված են այդ նպատակի իրականացմանը:

Կանոնվին հրաժարվելու հետևանքով քրեական պատասխանատվությունից ազատելու ինստիտուտը, կարելի է ասել, ավանդական է հայրենական քրեական իրավունքի համար: Հանցագործությունից կանոնվին հրաժարվելու հիմքով քրեական պատասխանատվությունից ազատելու վերաբերյալ իրավական կարգավորումներ

¹ Франц фон Лист. Учебник уголовного права. М., 1903. էջ. 321. մեջբերված՝ Уголовное право России / Под ред. В. Н. Кудрявцева, В. В. Лунеева, А. В. Наумова. М., 2006, էջ 246:

նախատեսված են եղել նաև նախկին քրեական օրենսգրքերում: Ժամանակի ընթացքում, նշված ինստիտուտի կարգավորմանը միտված օրենսդրական կարգավորումների ծավալի ընդարձակմանը զուգընթաց, գիտական վեճերը և պրակտիկ խնդիրները, կապված այն կիրառելու հետ, չեն դադարել: Քրեական նոր օրենսգրքով նախատեսվել են նոր, նախկինից տարբերվող կարգավորումներ՝ հատկապես հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու հետևանքով հանցակիցներին քրեական պատասխանատվությունից ազատելու կապակցությամբ: Նշված նորամուծությունները պրակտիկայում կարող են ոչ միանշանակ ընդունվել և տարաբնույթ մեկնաբանությունների տեղիք տալ: Ուստի, թեմայի վերաբերյալ հետազոտությունները արդիական են, կնպաստեն միատեսակ իրավակիրառ պրակտիկա ձևավորելուն, ինչպես նաև նշված ինստիտուտը կատարելագործելու համար հետազայում համապատասխան օրենսդրական փոփոխություններ կատարելուն:

Սույն հետազոտության նպատակն է հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու հետևանքով հանցակիցներին քրեական պատասխանատվությունից ազատելու արդի հիմնախնդիրների վերհանումը, քրեական օրենսդրության և իրավակիրառ պրակտիկայի կատարելագործմանն ուղղված առաջարկներ ներկայացնելը:

Դրված նպատակին հասնելու համար առանձնացվել են հետևյալ խնդիրները՝

- վերլուծել հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու հասկացությունը, էությունը և հատկանիշները,
- վերլուծել հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու հետևանքով հանցակիցներին քրեական պատասխանատվությունից ազատելու վերաբերյալ նոր օրենսգրքով նախատեսված կարգավորումները,
- տալ քրեաիրավական գնահատականներ հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու հիմքով հանցակիցներին քրեական պատասխանատվությունից ազատելու առանձին դրսևորումներին,
- վեր հանել օրենսդրական կարգավորման խնդիրները, ներկայացնել դրանց լուծման հնարավոր ուղղությունները:

Կատարված հետազոտության մեթոդոլոգիական բազան են կազմում դիալեկտիկական և պատմական մեթոդները: Հետազոտության օբյեկտը և առարկան ուսումնասիրվել են գիտական ճանաչողության ընդհանուր և հատուկ այնպիսի մեթոդների օգտագործմամբ, ինչպիսիք են՝ ինդուկցիան, դեդուկցիան, անալիզը և սինթեզը, իրավահամեմատական ու տրամաբանական մեթոդները:

Հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու հասկացությունը և հատկանիշները.

Օրենսգրքի 80-րդ հոդվածի համաձայն՝ «1. Եթե անձը կամովին հրաժարվում է հանցագործությունից, ապա ազատվում է այդ հանցագործության համար քրեական պատասխանատվությունից: Եթե նրա փաստացի կատարած արարքն այլ հանցակազմ է պարունակում, ապա անձը ենթակա է քրեական պատասխանատվության այդ հանցագործության համար:

2. Հանցագործությունից կամովին հրաժարվելն անձի կողմից հանցագործության նախապատրաստությունը կամ հանցափորձը կամովին, վերջնականապես դադարեցնելն է կամ արարքի վտանգավոր հետևանքները կանխելը, եթե նա գիտակցել է տվյալ իրադրությունում հանցագործությունն ավարտին հասցնելու հնարավորությունը (...):»:

Օրենսգրքում տրված նշված սահմանումը, ի տարբերություն նախկին քրեական օրենսգրքի, առավել ամբողջական է և ընդգրկում է տեսության մեջ ներկայացվող հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու բոլոր հատկանիշները:

Ելնելով Օրենսգրքում տրված սահմանումից՝ կարելի է առանձնացնել հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու հետևյալ հատկանիշները.

Նախնական հանցավոր գործունեությունն ավարտին հասցնելուց հրաժարվելը պետք է լինի կամովին: Այսինքն՝ անձը հանցավոր գործողությունները դադարեցնում է իր կամքով և ոչ թե այն ավարտին հասցնելու օբյեկտիվ անհնարինության պատճառով:

Կամովին հրաժարվելու հաջորդ հատկանիշը հանցագործությունը ավարտին հասցնելու գիտակցումն է: Այսինքն՝ անձը պետք է գիտակցի տվյալ իրադրությունում հանցագործությունն ավարտին հասցնելու իրական հնարավորությունը:

Ն.Դուրմանովի կարծիքով՝ հանցագործությունից կամովին հրաժարում չի կարող լինել այն դեպքում, երբ հանցագործության կատարման ժամանակ հանդիպում են խոչընդոտներ, թեկուզ և հաղթահարելի, սակայն ավելի էական, քան կարծում էր անձը հանցագործությունը սկսելիս, և այդ հանգամանքների պատճառով է անձը հրաժարվում հանցագործությունն ավարտին հասցնելուց¹: Այսինքն՝ հանցավորը գիտակցում է, որ հանցանքի կատարումը դժվարացել է, և այդ հանգամանքի ուժով է դադարեցնում հանցագործությունը: Սակայն գտնում ենք, որ բոլոր դեպքում անձը հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու հիմքով պատասխանատվությունից ազատվելու համար պետք է գիտակցի, որ տվյալ իրադրությունում հնարավորություն ունի հանցանքն ավարտին հասցնելու: Խոսքը վերաբերում է անձի սուբյեկտիվ ընկալմանը, այսինքն՝ եթե նույնիսկ օբյեկտիվորեն հնարավորություն չի եղել հանցագործությունն ավարտին հասցնելու, սակայն անձը կարծել է, թե ինքն ունի այդպիսի հնարավորություն և դադարեցրել է հանցանքի կատարմանն ուղղված գործողությունները, ապա կամովին հրաժարումն առկա է²:

Կամովին հրաժարվելու կարևոր հատկանիշ է համարվում նաև հանցագործությունից վերջնականապես հրաժարվելը: Նախնական հանցավոր գործունեություն սկսած անձը պետք է ամբողջությամբ և վերջնականապես հրաժարվի այն ավարտին հասցնելուց և ոչ թե ժամանակավորապես հետաձգի հանցագործության կատարումը՝ հետագայում առավել նպաստավոր պայմաններում իրականացնելու համար:

Հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու հետևանքով հանցակիցներին քրեական պատասխանատվությունից ազատելը.

Հանցակցության դեպքում հանցագործությունից կամովին հրաժարվելն ունի որոշակի առանձնահատկություններ՝ պայմանավորված հանցագործությանը տարբեր դերակատարություն ունեցող մեկից ավելի անձանց մասնակցությամբ:

Օրենսգրքի 80-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ «Հանցագործության կազմակերպիչը, դրդիչը կամ օժանդակողը հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու դեպքում ազատվում է քրեական պատասխանատվությունից, եթե նա իրավասու մարմիններին հաղորդելով կամ ձեռնարկված այլ միջոցներով կանխել է կատարողի կողմից հանցագործությունն ավարտին հասցնելը: Եթե կազմակերպիչի, դրդիչի կամ օժանդակողի գործողությունները չեն հանգեցնում կատարողի հանցագործությունը կանխելուն, ապա ձեռնարկված միջոցները հաշվի են առնվում որպես քրեական պատասխանատվությունը կամ պատիժը մեղմացնող հանգամանք»: Օրենսգրքում տեղ գտած այս ձևակերպումը, ըստ էության, քրեական նախկին օրենսգրքի հոդված 36-ի 3-րդ և 4-րդ մասերում առկա իրավակարգավորումների վերարտադրությունն է՝ որոշակի եզրութաբանական ճշգրտումներով³:

¹ Տե՛ս **Дурманов Н.Д.** Стадии совершения преступления по советскому уголовному праву. – М., 1999, էջ 193:

² Տե՛ս ՀՀ քրեական իրավունք, Ընդհանուր մաս, դասագիրք բուհերի համար, ԵՊՀ իրատարակչություն, Երևան, 2012, էջ 256:

³ Տե՛ս **Ա. Գաբրիելյան, Ա. Մարգարյան, Տ. Սիմոնյան**, ՀՀ քրեական նոր օրենսգրքում տեղ գտած հայեցակարգային մոտեցումների և նոր ինստիտուտների մեկնաբանման ուղեցույց, Եվրոպայի խորհուրդ, հուլիս 2022թ., էջ 167:

Հաշվի առնելով այն, որ օժանդակողի դերը հանցակցության մեջ որոշակիորեն տարբերվում է հանցագործության կազմակերպչի և դրդիչի դերից՝ պայմանավորված հանցակիցների կատարած գործողությունների և կատարողի կողմից կատարված հանցագործության հանցավոր հետևանքների միջև պատճառական կապի զարգացման առանձնահատկություններով, Օրենսգիրքը օժանդակողի կողմից հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու որոշ դրսևորումների կապակցությամբ սահմանել է առանձնահատուկ կարգավորումներ, որոնք նախատեսվել են Օրենսգրքի 80-րդ հոդվածի 5-րդ մասով: Այսպես, հոդվածի նշված մասի համաձայն՝ «Գործիք կամ միջոց տրամադրելու կամ խոչընդոտը վերացնելու եղանակներով օժանդակության դեպքում անձն օժանդակության համար ենթակա չէ քրեական պատասխանատվության, եթե նա հետ է վերցրել տրամադրած գործիքը կամ միջոցը կամ վերականգնել է խոչընդոտները: Այդ դեպքում անձը քրեական պատասխանատվության է ենթարկվում հանցագործության մասին չհայտնելու համար, եթե նրա արարքում առկա են այդ հանցակազմի հատկանիշները»:

Օրենսգրքի նշված կարգավորումից հետևում է, որ օժանդակողի դեպքում, որը նախապատրաստվող հանցագործության մեջ ներդրում է ունեցել, հանցագործությանը հանցակցել է գործիք կամ միջոց տրամադրելու կամ խոչընդոտը վերացնելու եղանակներով, հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու համար բավարար է միայն նախապատրաստվող հանցագործությունից իր ներդրումը հանելը՝ տրված գործիքը ու միջոցը հետ վերցնելը կամ նախապես վերացրած խոչընդոտը վերականգնելը: Այսինքն՝ օժանդակության այս դեպքերում, հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու հետևանքով քրեական պատասխանատվությունից ազատվելու համար, օժանդակողից ակտիվ գործողություններ կատարելու (նախապատրաստվող կամ կատարվող հանցագործության մասին իրավասու մարմիններին հաղորդել կամ այլ միջոցներ ձեռնարկել) և կատարողի կողմից հանցագործությունն ավարտին հասցնելը կանխելու պարտականություն նախատեսված չէ:

Օժանդակողի՝ հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու համար օրենսդրի կողմից նման առանձնահատուկ կարգավորում նախատեսելը, մեր կարծիքով, արդարացված է և բխում է հանցակցության օբյեկտիվ հատկանիշների առանձնահատկություններից: Տրված գործիքը կամ միջոցը հետ վերցնելու կամ վերացված խոչընդոտը վերականգնելու պարագայում օժանդակողը խզում է բոլոր այն կապերը, որոնք առկա էին իր և հանցագործությունը կատարողի միջև: Փաստորեն, այս պարագայում օժանդակողի նախկին գործողությունների և հանցավոր հետևանքների միջև բացակայում է պատճառական կապը՝ որպես հանցակցության օբյեկտիվ հատկանիշ: Կատարողի և մյուս հանցակիցների համար պարզ է դառնում, որ օժանդակողը «խաղից դուրս է եկել» և հրաժարվել է հետագա մասնակցություն ունենալ նախապատրաստվող հանցագործությանը, ուստի օժանդակողի նշված գործողությունները պետք է որակվեն որպես հանցագործությունից կամովին հրաժարում: Այլ հարց է, որ այս դեմքում անձը կարող է քրեական պատասխանատվության ենթարկվել հանցագործության մասին չհայտնելու համար, եթե նրա արարքում առկա են այդ հանցակազմի հատկանիշները:

Հանցակիցների՝ հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու ինստիտուտն առավել մանրամասն և ամբողջական կարգավորելուն միտված օրենսդրական այս նորամուծությունը թեև կարևոր է օժանդակողի արարքներին առավել ճիշտ, հանցակցության վերաբերյալ առկա մոտեցումներին համապատասխան իրավական գնահատական տալու կապակցությամբ, սակայն, կարծում ենք, որ այն ամբողջական չէ և կարիք ունի լրամշակման:

Կարծում ենք, որ ինտելեկտուալ օժանդակության դեպքում, երբ այն դրսևորվում է հանցագործին, հանցագործության միջոցներն ու գործիքները, հանցագործության հետքերը կամ հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված առարկաները պարտակելու, այդպիսի առարկաները ձեռք բերելու կամ իրացնելու խոստումով,

վությունից ազատելու առանձին կարգավորում՝ օժանդակողի կողմից տրամադրված գործիքը կամ միջոցը հետ վերցնելը բավարար համարելով օժանդակողին քրեական պատասխանատվությունից ազատելու համար, ապա նույն տրամաբանությամբ, երբ կատարողը չի օգտվում օժանդակողի «ծառայություններից»՝ տրամադրված գործիքից կամ միջոցից, նույնպես բացակայում է պատճառական կապը օժանդակողի գործողությունների և կատարողի կատարած հանցանքի միջև¹: Հետևաբար՝ օժանդակողի արարքները պետք է որակվեն որպես հանցագործության նախապատրաստություն կամ հանցափորձ՝ չհաջողված հանցակցության կանոններից ելնելով²:

Քրեական նոր օրենսգրքով առանձնահատուկ կարգավորում է նախատեսվել նաև հանցագործությունից կանոնվին հրաժարվելու հետևանքով համակատարողին քրեական պատասխանատվությունից ազատելու կապակցությամբ: Օրենսգրքի 80-րդ հոդվածի 6-րդ մասի համաձայն՝ «Համակատարողը հանցագործությունից կանոնվին հրաժարվելու դեպքում ազատվում է քրեական պատասխանատվությունից, եթե նա իրավասու մարմիններին հաղորդելով կամ այլ միջոցներով կանխում է կատարողի կողմից հանցագործությունը ավարտին հասցնելը: Եթե համակատարողի գործադրած միջոցները չեն հանգեցնում կատարողի հանցագործությունը կանխելուն, ապա ձեռնարկված միջոցները հաշվի են առնվում որպես քրեական պատասխանատվությունը և պատիժը մեղմացնող հանգամանք»:

Օրենսգրքի 80-րդ հոդվածի 6-րդ մասի տառացի, ինչպես նաև նույն հոդվածի 4-րդ մասում առկա կարգավորման հետ միասին համակարգային մեկնաբանությունից կարելի է հետևություն անել, որ եթե հանցագործությունից կանոնվին հրաժարված համակատարողը ակտիվ գործողություններ չկատարի և հանցագործությունն ավարտին հասցնելը չկանխի, ապա մյուս հանցակիցների նման պետք է պատասխանատվության ենթարկվի ավարտված հանցագործությանը հանցակցելու համար՝ այն տարբերությամբ, որ համակատարողի պարագայում Օրենսգրքի 46-րդ հոդվածին հղում չի կատարվում:

Նման կարգավորում նախատեսելով՝ թվում է, որ օրենսդիրն առավել ընդունելի է համարել տեսության մեջ առկա այն մոտեցումը, որ կատարողը (համակատարողը) ևս հանդիսանում է հանցակից (դրդիչի, կազմակերպիչի և օժանդակողի հետ հավասար), հետևաբար մյուս հանցակիցների նման հանցագործությունից կանոնվին հրաժարվելու հետևանքով քրեական պատասխանատվությունից կարող է ազատվել միայն ակտիվ գործողություններ կատարելով և հանցագործությունն ավարտին հասցնելը կանխելով³: Օրենսդրի կողմից նշված տեսությունն առավել ընդունելի

¹ Стен Уголовное право, общая часть, отв. ред. И.Я. Козанченко, 4-е издание, Издательства НОРМА, Москва, 2008, էջ 349:

² Այստեղ ցանկանում ենք ավելացնել, որ մեկնաբանման նույն տրամաբանությունը կարող է կիրառվել նաև օժանդակության այլ դրսևորումների պարագայում ևս: Օրինակ, երբ կատարողը չի օգտվում օժանդակողի տրամադրած խորհուրդներից, ցուցումներից կամ տեղեկություններից: Այստեղ ևս առկա է չհաջողված հանցակցություն, որի կանոններով էլ պետք է որոշվի օժանդակողի պատասխանատվության հարցը: Կարծում ենք, որ այս համատեքստում Օրենսգրքը ենթակա է լրամշակման, քանի որ անկախ նրանից՝ կատարողը օգտվել է օժանդակողի «ծառայություններից», թե ոչ, վերջինիս գործողությունների վտանգավորությունը չի չեզոքանում: Դրանք, այնուամենայնիվ, նպաստում են կատարողի հանցանքը կատարելու վճռականության ամրապնդմանը: Գտնում ենք նաև, որ խնդրի լուծում կարող է լինել Օրենսգրքով տրվող օժանդակության հասկացության ընդլայնումը և կատարողի՝ հանցանք կատարելու վճռականությունն ամրապնդելը նախատեսել որպես օժանդակության ինքնուրույն դրսևորում: Քանի որ այս խնդիրը դուրս է սույն հետազոտության շրջանակներից, դրան, ի տեղին, առավել մանրամասն կանդիդատներն ենք մեկ այլ հետազոտության շրջանակներում:

³ Հանցակցության նշված մոտեցումների վերաբերյալ տես **Фристер Г.** Уголовное право Германии. Общая часть. 5-е изд. Пер. с нем. М., 2013. էջ 515, **Пудовочкин Ю.** Концепция

համարելու մասին են վկայում նաև հանցակցի տեսակները սահմանելիս «կատարողի հետ մեկտեղ» ձևակերպումից հրաժարվելը և կատարողին մյուս հանցակիցներից չառանձնացնելը¹: Այս տեսանկյունից, կարծում ենք, որ համակատարողի համար հողվածի 6-րդ մասով առանձին կարգավորում նախատեսելն ավելորդ է թվում:

Հաշվի առնելով վերոգրյալը, ինչպես նաև այն, որ համակատարողի և մյուս հանցակիցների (դրդիչի, կազմակերպիչի և մասամբ օժանդակողի) հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու հետևանքով քրեական պատասխանատվությունից ազատելու պայմաններն ամբողջությամբ նույնական են կարելի էր 80-րդ հողվածի 4-րդ մասում մյուս հանցակիցների՝ կազմակերպիչի, դրդիչի և օժանդակողի շարքում ներառել նաև համակատարողին:

Հաշվի առնելով, սակայն, որ համակատարողի՝ հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու առանձնահատկությունները նախատեսող կարգավորումը նորամուծություն է հայրենական քրեական իրավունքում, ինչպես նաև, որ այն բավականաչափ հստակ չէ և կարող է իրարամերժ մեկնաբանությունների տեղիք տալ ու պրակտիկ կիրառման դժվարություններ առաջացնել՝ գտնում ենք, որ այն մանրամասն վերլուծության կարիք ունի:

Այսպես, տարակարծիք մեկնաբանություններ կարող են առաջանալ այն հարցի կապակցությամբ, թե ինչպես պետք է որոշվի համակատարողի պատասխանատվության հարցը, եթե նա կամովին հրաժարվել է հանցագործությունից նախապատրաստության կամ հանցափորձի փուլում, իսկ մյուս կատարողն այն ավարտին է հասցրել: Այս դեպքում հանցագործությունից կամովին հրաժարված համակատարողը պատասխանատվության պետք է ենթարկվի հանցագործության նախապատրաստում, հանցափորձի², թե՞ ավարտված հանցագործության համար: Բացի այդ, դժվարություններ կարող են առաջանալ հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու հետևանքով համակատարողին քրեական պատասխանատվությունից ազատելու կարգավորումը Օրենսգրքի 46-րդ հողվածի 7-րդ մասի 2-րդ կետով նախատեսված օժանդակողի հասկացության հետ համակարգային մեկնաբանելու կապակցությամբ: Մասնավորապես Օրենսգրքի 46-րդ հողվածի 7-րդ մասի 2-րդ կետի համաձայն՝ օժանդակող է համարվում նաև այն անձը, որը նախապես համաձայնություն է տվել մասնակցելու հանցագործությանը որպես համակատարող, սակայն մյուս համակատարողի կողմից հանցանքը կատարելու ընթացքում, անմիջականորեն չմասնակցելով հանցանքի կատարմանը, իր ներկայությամբ ամրապնդել է կատարողի՝ հանցանք կատարելու վճռականությունը: Նշված կարգավորումների մեկնաբանությունից կարող է հետևություն արվել, որ, եթե անձը նախապես համաձայնել է մասնակցել հանցագործությանը որպես համակատարող, սակայն հետագայում հանցագործության անմիջական կատարմանը մասնակցելուց հրաժարվում է և հեռանում կամ, այնուամենայնիվ, մնալով հանցանքի կատարման վայրում, իր ներկայությամբ չի ամրապնդում կատարողի՝ հանցանք կատարելու վճռականությունը, ապա պետք է պատասխանատվության ենթարկվի տվյալ հանցագործության համար որպես համակատարող, եթե չի կանխում հանցագործությունն ավարտին հասցնելը: Իսկ եթե անձը, նման իրավիճակում անմիջականորեն չմասնակցելով հանցանքի կատարմանը, իր ներկայությամբ ամրապնդում է կատարողի՝ հանցանք

соучастия: опыт теоретической разработки и нормативного закрепления// Журнал российского права, 2018, № 8 էջ 106:

1 Քրեական նախկին օրենսգրքի 38-րդ հողվածի 1-ին մասը սահմանում էր, որ «կատարողի հետ մեկտեղ հանցակիցներ են համարվում կազմակերպիչը, դրդիչը և օժանդակողը», մինչդեռ նոր օրենսգրքի 46-րդ հողվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ «Հանցակիցներ են համարվում կատարողը, դրդիչը, կազմակերպիչը և օժանդակողը»:

կատարելու վճռականությունը, ապա տվյալ հանցագործության համար պետք է պատասխանատվության ենթարկվի որպես օժանդակող:

Նշված մեկնաբանության պարագայում ստացվում է, որ անձը որպես համակատարող պատասխանատվության պետք է ենթարկվի ավարտված հանցագործության համար նույնիսկ այն պարագայում, երբ հանցագործությունն ավարտին հասցնելուց հրաժարվել է հանցագործության նախապատրաստության փուլում և օրենքով պաշտպանվող շահերին անմիջական վնաս պատճառելուն ուղղված որևէ գործողություն, ըստ էության, չի կատարել:

Քրեական օրենքի այսպիսի մեկնաբանությունը, որը կարող է տեղ գտնել արակտիկայում, չի բխում հանցակցության և հանցակիցների կամովին հրաժարվելու ինստիտուտի առանձնահատկություններից և կարող է հանգեցնել անձնական պատասխանատվության սկզբունքի խախտմանը:

Կարծում ենք, որ, եթե անձը նախապես համաձայնություն է տվել մասնակցելու հանցագործությանը որպես համակատարող, բայց հետագայում մյուս համակատարողի կողմից հանցանքը կատարելու ընթացքում հրաժարվել է անմիջականորեն մասնակցել հանցանքի կատարմանը ու չի կատարել պայմանավորված հանցագործության օբյեկտիվ կողմը կամ դրա մի մասը, ապա նա չի կարող համարվել համակատարող: Համակատարողի վերաբերյալ նման մեկնաբանությունը բխում է Օրենսգրքի 46-րդ հոդվածի 2-րդ մասում առկա հանցագործությունը կատարողի օրենսդրական բնորոշումից: Մասնավորապես, հոդվածի նշված մասի համաձայն կատարող է համարվում այն անձը, որն անմիջականորեն կատարել է հանցանքը կամ դրա կատարմանը մասնակցել է այլ անձի (համակատարողի) հետ համատեղ: Այս բնորոշումից աներկիմաստ բխում է, որ կատարող (համակատարող) կարող է համարվել միայն այն անձը, որը հանցանքն անմիջականորեն կատարելուն ուղղված որևէ գործողություն է կատարել:

Վերոգրյալից ելնելով՝ կարող ենք արձանագրել, որ եթե հանցագործությունը դեռևս գտնվում է նախապատրաստության փուլում, և հանցագործությանը որպես համակատարող մասնակցելու համաձայնություն տված անձը դեռևս չի կատարել պլանավորված հանցագործության օբյեկտիվ կողմը կազմող որևէ գործողություն, ապա հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու դեպքում այն ավարտին հասցնելը կանխելու պարտականություն նրա վրա չի կարող դրվել: Օրինակ, եթե երկու անձ պայմանավորվել են համատեղ կատարել բնակարան ապօրինի մուտք գործելով գողություն, և դեպքի վայր հասնելուց հետո, սակայն, նախքան հանցագործության օբյեկտիվ կողմը սկսելը, նրանցից մեկը հրաժարվել է շարունակել մասնակցել հանցագործությանը, ապա նա հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու հետևանքով պետք է ազատվի քրեական պատասխանատվությունից, անկախ նրանից, թե մյուս հանցակիցը հանցագործությունը ավարտին հասցրել է, թե ոչ: Այսինքն՝ հանցագործությունը որպես համակատարող մասնակցելու համաձայնություն տված անձը, քանի դեռ հանցանքն անմիջականորեն կատարելուն ուղղված որևէ գործողություն չի կատարել, համակատարող չի համարվում, և հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու հիմքով քրեական պատասխանատվությունից ազատվելու համար նրա վրա հանցագործությունն ավարտին հասցնելը կանխելու պարտականություն դրված չէ: Իսկ պլանավորված հանցագործության օբյեկտիվ կողմը կազմող որևէ գործողություն կատարելու դեպքում անձն արդեն կհամարվի համակատարող և հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու հիմքով քրեական պատասխանատվությունից կարող է ազատվել միայն ակտիվ գործողություններով հանցագործությունն ավարտին հասցնելը կանխելու միջոցով:

Կարծում ենք, որ այսպիսի կարգավորում նախատեսելիս օրենսդիրը հաշվի է առել նաև այն, որ եթե անձը հանցագործության օբյեկտիվ կողմը կազմող որևէ գործողություն է կատարել, իսկ հետո հրաժարվել հանցագործությունը շարունակելու մտադրությունից, ապա հանցագործությունը մյուս համակատարողի կողմից ավար-

տին հասցվելու դեպքում, միևնույնն է, նրա արդեն իսկ կատարած գործողությունների և հանցագործության հետևանքով վրա հասած հետևանքների միջև առկա է լիներու պատճառական կապ:

Եզրակացություն

Այսպիսով, ամփոփելով վերոգրյալը՝ կարող ենք արձանագրել, որ ՀՀ քրեական նոր օրենսգրքում տրված հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու հասկացության բնորոշումն առավել ամբողջական է և ընդգրկում է տեսության մեջ ներկայացվող հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու բոլոր հատկանիշները:

Որոշակի փոփոխություններ են կատարվել հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու հետևանքով հանցակիցներին քրեական պատասխանատվությունից ազատելու իրավակարգավորումներում: Մասնավորապես, հաշվի առնելով, որ օժանդակողի դերը հանցակցության մեջ որոշակիորեն տարբերվում է հանցագործության կազմակերպիչի և դրդիչի դերից՝ օրենսդիրը օժանդակության որոշ դրսևորումների պարագայում հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու առանձնահատուկ կարգավորումներ է նախատեսել: Գործիք կամ միջոց տրամադրելու կամ խոչընդոտները վերացնելու եղանակով կատարված օժանդակության դեպքում հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու հետևանքով քրեական պատասխանատվությունից ազատվելու համար բավարար է միայն տրամադրված գործիքը կամ միջոցը հետ վերցնելը կամ վերացված խոչընդոտը վերականգնելը: Այս դեպքում, ի տարբերություն օժանդակության մյուս դրսևորումների, անձի վրա ակտիվ գործողություններ կատարելու և հանցագործությունն ավարտին հասցնելը կանխելու պարտականություն դրված չէ:

Օրենսդրական այս նորամուծությունը թեև կարևոր է օժանդակողի արարքներին առավել ճիշտ իրավական գնահատական տալու կապակցությամբ, սակայն կարծում ենք, որ այն ամբողջական չէ և կարիք ունի լրամշակման:

Այն դեպքում, երբ օժանդակությունը դրսևորվում է հանցագործին, հանցագործության միջոցներն ու գործիքները, հանցագործության հետքերը կամ հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված առարկաները պարտակելու, այդպիսի առարկաները ձեռք բերելու կամ իրացնելու խոստումով, հանցագործությունից հրաժարվելու համար բավական է միայն կատարողին տեղեկացնել, որ տրված խոստումները չեն կատարվելու: Այս դեպքում ևս հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու հիմքով քրեական պատասխանատվությունից ազատվելու համար օժանդակողի վրա չպետք է դրվի ակտիվ գործողություններ կատարելու և հանցագործությունը կանխելու պարտականությունը: Ուստի նպատակահարմար կլիներ Օրենսգրքում համապատասխան փոփոխություններ կատարվեին, և 80-րդ հոդվածի 5-րդ մասում նախատեսված բացառության մեջ ինտելեկտուալ օժանդակության նշված դեպքերը ևս նախատեսվեին:

Օրենսգրքով առանձնահատուկ կարգավորումներ են նախատեսվել նաև համակատարողի հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու կապակցությամբ: Մասնավորապես, մյուս հանցակիցների նմանությամբ համակատարողի համար հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու հետևանքով քրեական պատասխանատվությունից ազատվելու համար ևս պարտադիր պայման է հանցագործությունն ավարտին հասցնելը կանխելը:

Հաշվի առնելով իրավակարգավորումների նույնությունը, ինչպես նաև այն, որ, ըստ քրեական նոր օրենսգրքի, համակատարողը հավասարեցված է մյուս հանցակիցներին՝ գտնում ենք, որ կարելի էր համակատարողի՝ հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու համար առանձնահատուկ կարգավորում չնախատեսել և վերջինիս պարզապես ընդգրկել մյուս հանցակիցների կամովին հրաժարվելու պայմանները նախատեսող կարգավորման շրջանակներում:

Իրարամերժ մեկնաբանություններից խուսափելու, միատեսակ և ճիշտ իրավակիրառ պրակտիկա ձևավորելու համար անհրաժեշտ է հստակ արձանագրել, որ

հանցագործության նախապատրաստության փուլում համակատարումը որպես հանցակցության դրսևորման ձև գոյություն ունենալ չի կարող: Հետևաբար, հանցագործության նախապատրաստության փուլում հանցագործությանը համատեղ մասնակցելու նախնական համաձայնություն տված անձի կամովին հրաժարվելու համար կատարողի (մյուս համակատարողի) կողմից հանցագործությունն ավարտին հասցնելը կանխելու պարտականություն նախատեսված չէ:

Հանցագործություն օբյեկտիվ կողմը կազմող որևէ գործողություն կատարելու պարագայում՝ համակատարողը հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու հետևանքով քրեական պատասխանատվությունից կարող է ազատվել միայն ակտիվ գործողություններ կատարելու (իրավասու մարմիններին հաղորդելով կամ այլ միջոցներով) և կատարողի կողմից հանցագործությունը ավարտին հասցնելը կանխելու դեպքում: Ընդ որում, կատարողի կողմից հանցագործությունը ավարտին հասցնելը կանխել չկարողանալու դեպքում նա պատասխանատվության պետք է ենթարկվի մյուս համակատարողի հետ միասին ավարտված հանցանք կատարելու համար: Այս դեպքում նրա ձեռնարկված միջոցները հաշվի կառնվեն որպես քրեական պատասխանատվությունը և պատիժը մեղմացնող հանգամանք:

Համառոտագիր

ՀՀ քրեական նոր օրենսգրքով (ընդունված 05.05.2021թ.) հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու ինստիտուտը ստացել է նոր բովանդակություն, նախատեսվել են նախկինից տարբերվող նոր կարգավորումներ՝ հատկապես հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու հետևանքով հանցակիցներին քրեական պատասխանատվությունից ազատելու կապակցությամբ: Նշվածով պայմանավորված՝ թեմայի վերաբերյալ հետազոտություններն արդիական են, կնպաստեն մեկնաբանման միասնական մոտեցումներ ձևավորելուն և կիեշտացնեն նոր կարգավորումների գործնական կիրառումը:

Հետազոտության նպատակն է եղել հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու հետևանքով հանցակիցներին քրեական պատասխանատվությունից ազատելու արդի հիմնախնդիրների վերհանումը, ինչպես նաև քրեական օրենսդրության և իրավակիրառ պրակտիկայի կատարելագործմանն ուղղված առաջարկներ ներկայացնելը:

Հետազոտության արդյունքում հեղինակը անդրադարձել է կամովին հրաժարվելու օրենսդրական կարգավորումներում առկա խնդիրներին և ներկայացրել դրանց լուծման իր մոտեցումները: Մասնավորապես՝ օժանդակության որոշ դրսևորումների կապակցությամբ նախատեսված հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու առանձնահատուկ կարգավորումները, հեղինակի կարծիքով, թերի են և ունեն լրամշակման կարիք: Բացի այդ՝ հեղինակը, անդրադառնալով համակատարողի հանցագործությունից հրաժարվելու վերաբերյալ առանձնահատուկ կարգավորում նախատեսելու նպատակահարմարությանը, գտել է, որ համակատարողի հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու վերաբերյալ իրավակարգավորումը կարելի էր նախատեսել մյուս հանցակիցների՝ կազմակերպչի, դրդիչի և օժանդակողի հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու պայմանները նախատեսող իրավակարգավորման շրջանակներում՝ հաշվի առնելով, որ դրանք ամբողջությամբ նույնական են:

Հեղինակը անդրադարձել է նաև համակատարողի հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու առանձնահատուկություններին, ներկայացրել առկա կարգավորումների մեկնաբանություններ, որոնք կարող են օգտակար լինել գործնականում կամովին հրաժարվելու ինստիտուտը ճիշտ մեկնաբանելու և կիրառելու հարցում:

Բանալի բառեր – *հանցագործությունից կամովին հրաժարվել; հանցակից; հանցագործության կատարող; համակատարող; դրդիչ; կազմակերպիչ; օժանդակող*

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОСВОБОЖДЕНИЯ ОТ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ СОУЧАСТНИКОВ В РЕЗУЛЬТАТЕ ДОБРОВОЛЬНОГО ОТКАЗА ОТ ПРЕСТУПЛЕНИЯ

Оганес Оганесян

*Соискатель кафедры уголовного права ЕГУ,
Член Палаты адвокатов РА, юрист,
e-mail: hovhannisyan.hovhannes@yahoo.com,
ORCID-0009-0006-8270-052X*

Абстракт

Согласно новому Уголовному кодексу РА (принятому 05.05.2021) институт добровольного отказа от преступления получил новое содержание, предусмотрены новые регулирования, отличающиеся от предыдущих, в частности относительно освобождения от уголовной ответственности соучастников в результате добровольного отказа от преступления. В связи с вышеизложенным, исследования по теме актуальны, будут способствовать формированию единых подходов к толкованию и облегчат практическое применение новых правил. Целью исследования было выявление современных проблем освобождения от уголовной ответственности соучастников в результате добровольного отказа от преступления, внесение предложений, направленных на совершенствование уголовного законодательства и правоприменительной практики.

В результате исследования автор затронул имеющиеся проблемы правового регулирования добровольного отказа и представил свои подходы к их решению. В частности, особые регулирования добровольного отказа от преступления относительно некоторых проявлений пособничества, по мнению автора являются неполными и нуждаются в доработке. Кроме того, автор, ссылаясь на целесообразность предусматривания специальный нормы отказа соисполнителя от преступления посчитал, что правовое регулирование добровольного отказа от преступления соисполнителя могло быть предусмотрено в рамках правового регулирования, предусматривающего условия добровольного отказа от преступления других соучастников - организатора, подстрекателя и пособника с учетом того что они полностью идентичны.

Автор также коснулся особенностей добровольного отказа соисполнителя от преступления, представил трактовки существующих регулирований, которые могут быть полезны на практике для правильного толкования и применения института добровольного отказа.

Ключевые слова- добровольный отказ от преступления; соучастник; исполнитель преступления; соисполнитель; подстрекатель; организатор; пособник.

THE CURRENT PROBLEMS OF EXEMPTION FROM CRIMINAL LIABILITY OF ACCOMPLICES AS A RESULT OF VOLUNTARY REFUSAL FROM A CRIME

Hovhannes Hovhannisyan

*Postgraduate student at the YSU Chair of Criminal Law,
Member of the Chamber of Advocates of the RA, lawyer
Email: hovhannisyan.hovhannes@yahoo.com,
ORCID-0009-0006-8270-052X*

Abstract

According to the new RA Criminal Code (adopted on 05.05.2021) the institution of voluntary refusal from a crime received a new content, new regulations different from the previous ones are envisaged, specifically regarding the Exemption from criminal liability of accomplices as a result of voluntary refusal from a crime. Based on the mentioned issue, researches on the subject are of current interest, will contribute to the formation of common approaches to interpretation and will facilitate the practical application of the new regulations.

The aim of the study was revealing the current problems of exemption from criminal liability of accomplices as a result of voluntary refusal from a crime, submitting proposals aimed at improving criminal legislation and law enforcement practice.

As a result of research, the author touched upon the available problems of legal regulations of voluntary refusal and presented his approaches for their solution. Specifically special arrangements regarding the voluntary refusal from a crime in relation to certain manifestations of assistance in the author's opinion are incomplete and need some improvement. Besides, the author, referring to the expediency of providing a special regulation regarding the refusal of the co-perpetrator from a crime, found that the legal regulation on the voluntary refusal from a crime by the co-perpetrator could have been foreseen within the framework of legal regulation providing conditions for voluntary refusal from a crime of other accomplices -the organizer, the abettor or the assistant taking into account that they are completely identical.

The author also referred to the peculiarities of the voluntary refusal from a crime by the co-perpetrator, provided comments on existing regulations which can be useful in practice in correctly interpreting and applying the institution of voluntary refusal.

Key words – *Voluntary refusal from a crime; accomplice; the perpetrator; co-perpetrator; the abettor; the organizer; assistant.*